

Вербинская М. А.

Университет экономики и права «КРОК»

РИСКИ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Резюме

В статье определены основные риски коммерческих банков Украины. Рассмотрены причины возникновения депозитных и кредитных рисков с учетом особенностей современной экономики, их зависимость в целом от экономической ситуации в стране, проанализированы аспекты государственного регулирования деятельности банков в Украине.

Ключевые слова: финансовая безопасность банка, коммерческий банк, депозиты, кредиты, проблемные кредиты, государственное регулирование.

Verbynska M. O.

University of Economics and Law "KROK"

RISKS OF BANKING IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY

Summary

Identified the main risks of commercial banks of Ukraine. The article considers causes of deposit and credit risks taking into account features of a modern economy, their dependence in general on an economic situation in the country, analyses aspects of the state regulation of activities of banks in Ukraine.

Key words: financial security of bank, commercial bank, deposit, credit, bad credit, state regulation.

УДК 338.24.01

Григор'єв Г. С.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

МЕТОДОЛОГІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті сформовано методологію стратегічного оцінювання національної економіки. Запропоновано характеристику етапів стратегічного оцінювання національної економіки в умовах глобалізації. Запропоновано технологічний процес стратегічного державного регулювання національної економіки. Запропоновано матрицю SWOT-аналізу національної економіки. Сформовано матрицю позиціонування можливостей національної економіки та матрицю позиціонування загроз національної економіки. Запропоновано оцінку значимості факторів внутрішнього та зовнішнього середовища в мінливих умовах.

Ключові слова: національна економіка, стратегічне оцінювання, глобалізація, внутрішнє та зовнішнє середовище.

Проблема дослідження. Нестача сучасної методологічної підтримки стратегічного оцінювання національної економіки не дозволяє сформувати систему державного регулювання в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням стратегічного оцінювання національної економіки присвячені наукові дослідження: Б. Андрушківа, В. Захарченко, Є. Кайлюка, Г. Кіндрацької, І. Ломачинської, Є. Масленнікова, О. Побережець, Ю. Сафонова та ін.

Невирішені частини загальної проблеми. Недосконала або взагалі відсутня методологічна підтримка стратегічного оцінювання національної економіки в умовах глобалізації.

Мета статті. Сформувати методологію стратегічного оцінювання національної економіки.

Методи дослідження. Для досягнення мети цієї роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи: морфологічний аналіз, системний та структурно-логічний аналіз, формалізацію, метод аналогії, порівняння та інтеграції, табличний метод.

Основні результати дослідження. Автори наукових праць [1–5] зі стратегічного управління пропонують проводити стратегічне оцінювання в

наступній послідовності: оцінювання зовнішнього середовища; оцінювання внутрішнього середовища. На нашу думку, запропонована науковцями послідовність, не має великого принципового значення, тому що необхідно буде одночасно рухатися шляхом ітераційних наближень, оскільки оцінка ряду аспектів внутрішнього середовища викликає необхідність звернення до зовнішнього середовища, але проаналізувавши певні аспекти зовнішнього середовища, необхідно звертатися до внутрішнього середовища. Зауважимо, що науковий досвід показує, що обсяг інформації, яку використовуємо в дослідженні, буде значно меншою, якщо першим етапом обрати оцінювання внутрішнього середовища, а наступним – досліджувати зовнішнього середовища з урахуванням відповідних принципів.

Загальним результатом дослідження внутрішнього середовища є оцінка стратегічного потенціалу національної економіки в умовах глобалізації, який показує наскільки наявне ресурсне забезпечення і функціональні сегменти національної економіки відповідають стратегічним цільовим вимогам. На визначеному етапі проводиться оцінювання фактичного і нормативного фінансово-економічного потенціалів і порівняння із

суб'єктами зовнішнього середовища. За результатами дослідження визначаються сильні та слабкі боки національної економіки в умовах сьогодення. Сильні боки формують фактори успіху національної економіки. Зокрема, оцінювання зовнішнього середовища також виконується щодо мети національної економіки з урахуванням зовнішньо-економічних аспектів та надає зважену оцінку стратегічного клімату або формування зовнішнім середовищем стратегічних умов, тобто оцінити можливості і загрози для національної економіки в умовах глобалізації. Наступним етапом є системне дослідження потенціалу і клімату, або в оцінці стратегічної позиції національної економіки у просторі горизонтальних координат, через яку визначається значення потенціалу, і вертикальних, які визначають стан клімату, а саме сприятливі умови зовнішнього оточення. Множина потенціалу (P) та клімату (K) надає базовий результат аналітичного етапу – значення стратегічної позиції (Sp) національної економіки в умовах глобалізації. Стратегічна позиція визначається як потенційна можливість із максимальною ймовірністю. Зауважимо, що її значність визначається лише в разі певної стратегічної активності на рівні суб'єктів державного регулювання національної економіки в трансформаційних умовах. Акцентуємо увагу, що множина стратегічної позиції (Sp) на стратегічну активність (Sa) визначить стратегічний успіх національної економіки, який у науковому просторі називають конкурентною перевагою (Vp).

Звернемо увагу на те, що кожний етап стратегічного оцінювання вимагає відповідної методичної підтримки, але методологія стратегічного оцінювання для державного регулювання національної економіки на відміну від стратегічного оцінювання на рівні підприємств ще не впроваджена. На етапі формування мети насамперед необхідно мати системне уявлення національної

економіки у сучасних умовах міжнародного середовища. Характеристика етапів стратегічного оцінювання національної економіки в умовах глобалізації визначено в таблиці 1.

Незважаючи на те, що сьогодні не існує єдиного підходу щодо трактування сутності стратегічного оцінювання, проте в більшості випадків сучасна економічна література під цим поняттям визначає процес багаторівневого дослідження зовнішнього середовища та стратегічного потенціалу, їхньої взаємодії, для визначення стратегічної орієнтації, на основі якої формується стратегія розвитку сегмента національної економіки, розробляється стратегічний план [5].

На рис. 1 представлено технологічний процес стратегічного державного регулювання національної економіки.

Технологія стратегічного оцінювання національної економіки в умовах глобалізації на першій стадії стратегічного державного регулювання містить розробку місії і мети, оцінку потенціалу, клімату, позиції і конкурентної переваги національної економіки в трансформаційних умовах.

Друга стадія стратегічного державного регулювання полягає в підготовці варіативних і базових стратегій, а також у виборі і прийнятті зваженої мети.

Наступна стадія передбачає організаційно-технологічні заходи щодо досягнення визначеної стратегії: формування проекту і плану, реструктуризацію, модернізацію, моніторинг аналітичного процесу, контролінг, впровадження результатів.

Конкурентна перевага спирається не тільки на стратегічні позиції національної економіки в міжнародному середовищі. Її вважають реальним і рушійним елементом лише в разі належної активності суб'єктів державного регулювання. Визначену активність характеризують цілеспрямованість суб'єктів державного регулювання, якість визначених і забезпечених шляхів розви-

Таблиця 1

Характеристика етапів стратегічного оцінювання національної економіки в умовах глобалізації

Етап	Задачі	Інструменти	Рішення
Оцінка місії та мети розвитку національної економіки	Оцінювання адекватності діючої місії та цілі національної економіки	«Дерево мети», модель системи стратегічного регулювання тощо	Вибір структури і редакції місії, формування мети розвитку, вибір структури «дерево мети»
Оцінка внутрішнього середовища національної економіки	Оцінювання стратегічного потенціалу національної економіки	Схеми життєвих циклів національних товарів, технологій, організації, графік Портера «рентабельність – частка ринку», крива досвіду, ланцюг створення вартості тощо	Вибір варіанту структури внутрішнього середовища, потенціал вибір методів, вибір оцінки потенціалу
Оцінка зовнішнього середовища національної економіки	Оцінювання стратегічного клімату або стратегічних умов	Життєвий цикл національної економіки, PEST-аналіз, п'ять конкурентних сил М. Портера, карти стратегічних груп конкурентів, ключові фактори успіху тощо	Вибір варіанту структури зовнішнього середовища, вибір умов, вибір методів, вибір оцінки клімату
Стратегічний моніторинг національної економіки	Оцінювання стратегічних позицій національної економіки на основі порівняння прогнозних сценаріїв, сформованих комплексною моделлю, з фактичним станом внутрішнього та зовнішнього середовища.	SWOT-аналіз, матриця БКГ, матриця Ансофа «товар – ринок», SPACE-аналіз, матриця GE/McKinsey	Забезпечення систематичного контролю (стеження) за станом та тенденціями розвитку національної економіки
Формування стратегічної орієнтації національної економіки	Обґрунтування та вибір пріоритетів при формуванні стратегії стійкого розвитку національної економіки, визначених відповідно до стратегічних цілей і результатів оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища	Результати SWOT-аналізу, SPACE-аналізу, портфельного, конкурентного оцінювання тощо	Вибір варіанту структури стратегічного простору, вибір методів, вибір оцінки позиції, ідентифікація стратегій за позицією

Джерело: складено автором

Рис. 1. Технологічний процес стратегічного державного регулювання національної економіки

тку, рівень мобілізації національного потенціалу, здатність проводити адекватну інноваційно-інвестиційну політику, моделі та методи, механізм проведення відповідних перетворень, трансформаційна сприятливість, швидкість адаптації до змін у глобальних і трансформаційних умовах. Суттєвим аспектом активності суб'єктів державного регулювання є якість реалізованої стратегії в трансформаційних умовах.

Необхідно визначити, що стратегія має свою специфічну вартість, яка відповідає місці, визначеній меті розвитку, ціннісним орієнтаціям суб'єктів державного регулювання, зовнішнім і внутрішнім потенціалам, глибиною проникнення в ситуацію, яка склалася в умовах відповідних перетворень. Стратегія, яка сформована на якісному рівні, створює стабільні та належні конкурентні переваги, забезпечує підвищення ефективності національної економіки в глобальному середовищі. Зауважимо, що саме цей фактор є значним і вирішальним в умовах міжнародної трансформації та кризових явищ.

З метою формування якісної та достовірної оцінки стану і потенційних можливостей національної економіки в умовах глобалізації, необхідно проводити постійне і всебічне дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища, яке впливає на неї. Дослідження забезпечується відповідним методологічним інструментарієм: порівняльний аналіз основних факторів успіху національної економіки, стратегічний аналіз ланцюжка цінностей, матричний SWOT-аналіз – оцінка сильних і слабких сторін аналізованого об'єкта державного регулювання, а також можливостей і загроз, із якими національна економіка може зіткнутися в умовах внутрішнього та зовнішнього середовища.

Як метод стратегічного оцінювання, зокрема для оцінки конкурентної позиції національної економіки в міжнародному середовищі, можна застосовувати порівняльний аналіз стратегічних або основних факторів успіху національної економіки та її основних конкурентів у міжнародному середовищі.

У науковій літературі, присвяченій стратегічному оцінюванню, порівняння ключових факторів успіху досить поширене. Такий процес оцінки

ключових факторів успіху дозволяє сформулювати узагальнені висновки, які допомагають усвідомити стратегічну ситуацію або навіть змінити парадигму економічного розвитку національної економіки в міжнародному середовищі. Наступним інструментом стратегічного оцінювання, зокрема щодо оцінки конкурентоспроможності національної економіки з погляду її витрат, є ланцюжок цінностей, який визначає спроможність національної економіки щодо формування макроекономічного обігу, підтримки її товарів та послуг у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Ланцюжок основних цінностей починається із забезпечення національної економіки сировиною, матеріалами, енергією і трудовими ресурсами та триває в процесі виробництва й реалізації сегментів і компонентів валового національного про-

дукту. Кожен процес у визначеному ланцюжку взаємопов'язаний з усіма іншими. Необхідно звернути увагу на те, що витрати під час виконання кожної дії можуть бути збільшені або скорочені під впливом структурних або виконавчих факторів. Економічний ефект від масштабів виробничої діяльності, інноваційних технологічних розробок, інтенсивності капітального інвестування та інше формують структурні фактори впливу. Виконавчі фактори впливу – якість трудових ресурсів та їх сприятливість для постійного вдосконалення, організаційні можливості щодо забезпечення якості виробничих процесів, тривалість інноваційних, інвестиційних та технологічних циклів тощо.

Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації залежить не тільки від внутрішніх витрат, пов'язаних, наприклад, із вартістю трудових ресурсів або наукоємності валового внутрішнього продукту, а й від витрат у ланцюзі цінностей зовнішніх контрагентів і споживачів, які також є об'єктом стратегічного оцінювання.

В умовах глобалізації цікавим прикладом є транснаціональні корпорації. Транснаціональна корпорація – це корпорація, яка здійснює міжнародне виробництво на основі прямих іноземних інвестицій та має прямий контроль над своїми закордонними філіями. Транснаціональні корпорації – це міжнародні компанії. Вони міжнародні за характером своєї діяльності, тому що володіють або контролюють виробництво продукції або послуг поза межами країни базування в різних країнах світу, розташовуючи там свої філії, які функціонують відповідно до глобальної стратегії материнської компанії. Таким чином, «міжнародний підхід» транснаціональних корпорацій визначається тією роллю, яку займають зарубіжні операції у всіх аспектах економічного життя цих компаній [8].

Зауважимо, що діяльність ТНК побудована так, щоб залишати основні доходи (прибутки) в країнах-метрополіях або країнах-резидентах. Наприклад, у межах відповідної міжнародної корпорації найбільш дорогі за ціною, а не за трудомісткістю виробничі процеси зосереджуються саме у визначених країнах. Систематична оцінка конкурентної позиції, наскільки вона сильна або слабка

порівняно з іншими суб'єктами в міжнародному середовищі, є необхідним та важливим аспектом у стратегічному оцінюванні стану національної економіки в постійних трансформаційних умовах.

– Застосування концепції ланцюжків цінностей та інших інструментів дослідження витрат для визначення макроекономічної конкурентоспроможності національної економіки необхідно, але недостатньо та вузько. Більш масштабне дослідження проводиться щодо конкурентної сили і конкурентної позиції національної економіки в умовах глобального середовища. Тому елементами оцінювання є дослідження:

- географічного сегменту міжнародного фінансово-економічного середовища;
 - конкурентної позиції національної економіки в умовах сьогодення під впливом відповідних факторів;
 - потенційних можливостей конкурентної позиції під час збереження застосовуваної в умовах сьогодення стратегічної поведінки;
 - господарського сегменту міжнародного середовища, зокрема місця національного господарства серед країн-конкурентів;
 - конкурентних переваг національної економіки;
 - здатності національної економіки захищати свої позиції в контексті рушійних сил міжнародного середовища та конкурентного тиску.
- можливість здійснити стратегічний прорив у міжнародному конкурентному середовищі.

Таким чином, узагальнювальну аналітичну характеристику для формування стратегічної концепції розвитку національної економіки дає широко відомий метод стратегічного оцінювання – SWOT-аналіз. Серед усіх інструментів стратегічного дослідження SWOT-аналізу немає рівних з погляду простоти та ефективності в мінливих умовах міжнародного середовища.

У міжнародній практиці SWOT-аналіз застосовується щодо підприємств або корпорацій, які розробляють свою адміністративну, функціональну та корпоративну стратегії діяльності. SWOT-аналіз формує оцінку внутрішнього середовища підприємства, сили і слабкості, а також зовнішніх можливостей і загроз в умовах глобалізації. На рівні підприємства сила – це те, у чому воно досягло успіху, або якась особливість, що надає йому потенційних можливостей. Слабкість – це брак чогось важливого для його функціонування або те, що не вдається підприємству або щось, що ставить підприємство в несприятливі умови. Слабкий бік підприємства залежно від того, наскільки вона важлива в конкурентній боротьбі, може зроби́ти підприємство вразливим, а може і ні.

Видатні дослідники А. Томпсон і А. Стрикланд запропонували приблизний набір характеристик, позитивний висновок за якими повинен дозволити скласти список сильних і слабких боків об'єкта [9, с. 165].

Так, до потенційно сильних сторін об'єкта можна віднести наявність фінансових активів, необхідних для вирішення визначених завдань; географічне розташування; відмінну репутацію в контрагентів; достатньо зважену адміністративну, функціональну та корпоративну стратегію, низький рівень витрат, наявність інноваційних розробок, досконалість системи управління, високу та актуальну маркетингову позицію; партнерські відносини з органами державної влади тощо. Сильні боки також можуть бути результатом альянсу з іншим об'єктом (партнером), який має досвід або

потенційні можливості для посилення конкурентоспроможності об'єкта в майбутньому.

До потенційно слабких місць можна віднести брак чіткої стратегії, застарілі виробничі потужності, належного досвіду і таланту управління в керівництві підприємства, відставання в галузі наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок, погано організовану систему збуту, недостатність фінансових ресурсів для реалізації планів, вузьку номенклатуру продукції, яка випускається, слабкі навички в галузі маркетингової діяльності у співробітників підприємства тощо [9, с. 193].

А. Томпсон і А. Стрикланд визначають, що загроза – це те, що може завдати шкоди об'єкту, позбавити його суттєвих переваг та можливостей. Серед можливих загроз для підприємства – можливість появи нових конкурентів; зростання продажів заміщених товарів; уповільнення зростання ринку; несприятлива політика уряду; зростаючий конкурентний тиск; рецесія і загасання ділового циклу; зміна потреб і смаку покупців; несприятливі демографічні зміни та інше [9, с. 198].

На нашу думку, застосування SWOT-аналізу для розробки стратегії розвитку не є винятковою прерогативою підприємств або компаній.

У сьогоdnішньому просторі міжнародної економіки відбуваються процеси глобалізації та інтеграції і те, що для компаній є ринками сировини і збуту продукції або послуг, – для національної економіки, яка є єдиною фінансово-економічною системою, є міжнародний ринок, на якому також застосовуються закони попиту і пропозиції, монополії та конкуренції, як і на приватних ринках. Тому національна економіка нашої країни є реальним та повноцінним суб'єктом міжнародних фінансово-економічних відносин.

Таким чином, буде сучасно й актуально, зокрема методологічно необхідним застосування інструменту SWOT-аналізу не тільки на рівні підприємств (мікрорівень), але і на рівні національної економіки нашої країни (макрорівень), тому що саме національні економіки в умовах сьогодення визначають як господарюючих суб'єктів міжнародного середовища. Зазначимо, що, крім відповідних суб'єктів господарювання, в міжнародному просторі існує також значна кількість інтеграційних об'єднань, які також є асоціативними суб'єктами міжнародного середовища.

У SWOT-аналізі застосовуються взаємопротилежні елементи: «сили-слабкості» та «можливості-загрози».

Поняття сили на рівні компанії і поняття сили на рівні національної економіки, незважаючи на використання терміна з тотожним лексичним визначенням, природно, не співпадають. На макрорівні сила – це основна категорія теорії міжнародних відносин, навколо якої (національної сили) теоретики-міжнародники продовжують вести наукову дискусію та пошук об'єктивного обґрунтування даного аспекту.

Оскільки національна сила базується на здібностях, вона має певні об'єктивні характеристики. Дослідники А. Джордан, У. Тейлер, М. Мазар, вважають, що «...сила відносна за своїми характеристиками, тому що її властивості частково залежать від порівняння з тим, що їй протистоїть; коли це порівняння очевидне, підрахунок часто називають чистою силою. Сила є вельми ситуативна річ: що може згенерувати силу в одних обставинах, не може при інших. Такі невловимі речі, як політична і технічна майстер-

ність ключових соціальних об'єктів, національна воля і солідарність із проблем, суть проблем, виражених у питаннях і цілях, яких домагаються, тобто всі компоненти сили можуть бути використані державою під час певних ситуацій. Якщо ми сфокусуємось на об'єктивних характеристиках і будемо кваліфікувати їх правильно за часом і обставинами, то зможемо принаймні сказати кілька корисних речей про силу» [10, с. 18].

Сильні боки національної економіки в умовах глобалізації використовуються як базові елементи формування національної стратегії та забезпечення конкурентного стану у міжнародному середовищі. Підкреслимо, коли визначених сильних сторін недостатньо, національна економіка повинна їх цілеспрямовано створювати, одночасно забезпечуючи все необхідне для виокремлення та позбавлення слабких боків, які фокусують вразливість її в міжнародному середовищі.

Як було зазначено, в SWOT-аналізі також застосовують взаємопротилежні елементи – можливості і загрози. Зовнішні сучасні потенційні можливості багато у чому визначають національну економічну стратегію з урахуванням глобалізаційних факторів. Залежно від умов зовнішнього середовища сучасні потенційні можливості можуть бути як багатообіцяючими, так і безперспективними, змінюючись від дуже привабливих до не зовсім цікавих. Можливості і загрози міжнародного середовища багато в чому зумовлюють економічну стратегію національної економіки в напрямі її трансформації.

Аналізуючи потенційні можливості міжнародного середовища і ранжуючи його привабливість, необхідно пам'ятати, що інтереси зовнішнього середовища або окремого його сегменту та інтереси національної економіки – це різні речі та аспекти.

Не кожна національна економіка в міжнародному середовищі має досить привабливі позиції або перспективи, щоб використовувати всі наявні потенційні економічні можливості, тому що деякі суб'єкти є більш конкурентоспроможними в зовнішньому середовищі, а деякі можуть бути взагалі безнадійно відсталіми. Зазначимо, що сильні та слабкі боки національної економіки в

зовнішніх умовах, а також здатність проводити конкурентну боротьбу, дозволяють їй сегментам ефективно використовувати одні можливості порівняно з іншими, що забезпечить досягнення стратегічної мети національної економіки.

Значно та потенційно привабливими для економіки є можливості зовнішнього середовища, які забезпечать національній економіці в умовах глобалізації та трансформації найбільше економічне зростання, з урахуванням збільшення конкурентної переваги за всіма сегментами та аспектами.

До зовнішніх потенційних можливостей, визначених у процесі дослідження зовнішнього середовища, можна віднести здатність виходити на нові ринки, розширювати асортимент товарів та послуг, застосовувати компетентність та технологічні інноваційні продукти, здійснювати вертикальну та горизонтальну інтеграцію складових зовнішнього середовища, зокрема можливість значного фінансово-економічного розвитку у зв'язку із значним збільшенням попиту на певні види товарів або послуг за результатами науково-технічного прогресу, зниження перешкод щодо входження на привабливі зовнішні ринки внаслідок зменшення конкурентної боротьби та формування відповідного режиму найбільшого сприяння тощо.

Але необхідно пам'ятати, що невикористані можливості можуть перетворитися в загрози, якщо ними скористуються суб'єкти-конкуренти зовнішнього середовища. Саме запобігання загроз спонукає до створення додаткових можливостей у мінливих умовах.

Найчастіше на стратегічний розвиток національної економіки негативно впливають певні фактори зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного середовища у глобальному сенсі. Загрозу можуть представляти такі фактори: природно-кліматичні умови; політична нестабільність; негативне зовнішньополітичне становище; несприятлива кон'юнктура зовнішнього середовища через циклічність процесів коливання і спаду рівня ділової активності у глобальному просторі; несприятливі демографічні обставини; міграційна політика; впровадження конкурентами інноваційних продуктів та застосування більш дешевих технологій; поява нових конкурентів із низькими витратами; поглинання національних компаній транснаціональними корпораціями; несприятливі зміни курсів іноземних валют; збільшення впливу іноземних енергоносіїв або сировинних ресурсів на національну економіку; уповільнення темпів економічного зростання тощо.

Під час формування національної фінансово-економічної стратегії необхідно сфокусуватися на перспективах, які відповідають потенційним можливостям національної економіки в умовах трансформації, а також забезпечать відповідний захист від загроз зовнішнього середовища.

Наступним кроком після визначення сильних і слабких боків національної економіки, а також загроз і можливостей, є формування матриці SWOT-аналізу національної економіки, яка запропонована на рис. 2.

На перетині внутрішніх і зовнішніх характеристик утворюються сегменти: «Сила та можливість», «Сила

<i>Внутрішнє та зовнішнє середовище</i>			
Елементи	Можливості	Загрози	Результати
Сильні сторони	<i>Сила та можливість</i>	<i>Сила та загрози</i>	<i>Позитивні або негативні</i>
Слабкі сторони	<i>Слабкість та можливість</i>	<i>Слабкість та загрози</i>	<i>Позитивні або негативні</i>
Результати	<i>Позитивні або негативні</i>	<i>Позитивні або негативні</i>	<i>Позитивні або негативні</i>

Внутрішнє та зовнішнє середовище

Рис. 2. Матриця SWOT-аналізу національної економіки

та загрози», «Слабкість та можливість», «Слабкість та загрози». Далі необхідно розглянути всі можливі парні комбінації, сформувані результативні складові «Позитивні або негативні» та виділити ті, які максимально характерні для національної економіки в трансформаційних умовах та які необхідно врахувати під час формування фінансово-економічної стратегії державного регулювання національної економіки. Комбінації зі сегменту «Сила та можливість» необхідно використовувати під час формування національної стратегії, з використанням сильних аспектів, для отримання віддачі від можливостей, наявних у відповідному середовищі. Комбінації зі сегменту «Слабкість та можливість» необхідно використовувати під час формування національної стратегії так, щоб завдяки можливостям зовнішнього середовища подолати наявні в національній економіці негативні тенденції. Комбінації зі сегменту «Сила та загрози» показують, що національна стратегія державного регулювання економіки повинна припускати використання внутрішніх сил для усунення негативного впливу та загроз. Комбінації зі сегменту «Слабкість та загрози» свідчать про необхідність формування такої національної стратегії, яка дозволить позбутися слабкості та уникнути відповідної загрози для національної економіки під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Зіставляючи всі можливі парні комбінації в матриці, отримуємо за вертикаллю та горизонталлю відповідні результати «Позитивні або негативні», які формують загальний результат, що є підставою для формування фінансово-економічної стратегії державного регулювання національної економікою.

У міжнародній практиці, експертами можливості та загрози ранжуються за ступенем впливу на національну економіку від 0 до 12 балів, та ймовірності виникнення, від 0 до 100%. Отримані експертні оцінки узагальнюються та формують результат щодо сильних та слабких боків, можливостей та загроз у державному регулюванні національною економікою.

Для ефективного застосування методології матриці SWOT-аналізу національної економіки, важливо не тільки визначити можливості та загрози, але також оцінити наскільки важливим для національної економіки є врахування у стратегії поведінки кожної з визначених можливостей та загроз.

Для оцінки можливостей застосовується метод позиціонування кожної конкретної можливості на матриці позиціонування можливостей національної економіки (таблиця 2).

Матриця позиціонування можливостей національної економіки формується так: за горизонталлю відображається ступінь впливу (сильний, помірний, слабкий) можливостей на національну економіку; за вертикаллю відображається ймовірність того, що національна економіка зможе скористатися можливістю (висока, середня і низька). Отримані в матриці сегментні можливості мають різне значення для національної економіки. Більша частина можливостей має велике значення для національної економіки та обов'язково до використання або використовуються за наявності ресурсів, решта можливостей не заслуговує уваги.

Дослідження матриці позиціонування можливостей національної економіки дозволяє визначити такі аспекти:

- наявність сильних сторін та гідності в національній економіці в умовах трансформації;
- вразливість у конкурентній боротьбі слабких боків національної економіки;
- використання можливостей національної економіки за наявних ресурсів;
- перспективніші та стратегічні можливості;
- характеристика загроз та їхній можливий вплив на національну економіку;
- стратегічне позиціонування в умовах трансформації.

Для дослідження загроз складається матриця позиціонування загроз національної економіки (таблиця 3).

За вертикаллю матриці позиціонування загроз сформовано ступінь впливу загроз на національну

Таблиця 2

Матриця позиціонування можливостей національної економіки

Ймовірність використання можливостей	Вплив можливостей на національну економіку		
	Сильний	Помірний	Слабкий
Висока	Обов'язкове використання	Обов'язкове використання	За наявності ресурсів використовується
Середня	Обов'язкове використання	За наявності ресурсів використовується	Не заслуговує на увагу
Низька	За наявності ресурсів використовується	Не заслуговує на увагу	Не заслуговує на увагу

Таблиця 3

Матриця позиціонування загроз національної економіки

Ймовірність реалізації загроз	Вплив загроз на національну економіку			
	Руйнування	Критичний стан	Важкий стан	Помірно важкий стан
Висока	Велика небезпека для національної економіки. Потребує негайного й обов'язкового усунення	Велика небезпека для національної економіки. Потребує негайного і обов'язкового усунення	Повинно перебувати в полі зору і бути усунені в першочерговому порядку	Уважний і відповідальний підхід до їх усунення
Середня	Велика небезпека для національної економіки. Потребує негайного й обов'язкового усунення	Повинно перебувати в полі зору і бути усунені в першочерговому порядку	Уважний і відповідальний підхід до їх усунення	Уважне відстеження їх розвитку
Низька	Повинно перебувати в полі зору і бути усунені в першочерговому порядку	Уважний і відповідальний підхід до їх усунення	Уважне відстеження їх розвитку	Уважне відстеження їх розвитку

економіку, а за горизонталлю – ймовірності виникнення або реалізації відповідної ситуації з урахуванням факторів відповідного середовища. За вертикаллю матриці позиціонування загроз відображається можливий стан національної економіки при виникненні відповідних загроз, а за горизонталлю – передбачувальна ймовірність настання загрози. У сегментах матриці позиціонування загроз визначені відповідні дії, які необхідно здійснити для вирішення тієї або іншої ситуації. Національна стратегія державного регулювання повинна бути націлена на використання потенційних можливостей та забезпечувати захист від загроз зовнішнього середовища в умовах трансформації.

Зауважимо, що поєднання сильних боків і потенційних можливостей зумовлює спрямованість національної стратегії на отримання ефективної віддачі від них. Поєднання слабких боків і передбачуваних можливостей направляє національну стратегію на використання їх для вирішення та усунення наявних недоліків та негативних тенденцій. Поєднання сильних боків і загроз направляє її на усунення небезпек завдяки використанню наявних потужних внутрішніх ресурсів. Поєднання слабких боків і загроз показує необхідність формування відповідної стратегії, яка забезпечить національній економіці не тільки зміцнення та збільшення свого потенціалу, але й запобігання потенційних неприємностей зовнішнього середовища. Необхідно визначити, що потенційні можливості та загрози визначаються на аспектах прогнозування окремо за кожним фактом відповідного середовища з урахуванням невизначеності, складності та небезпечності. Зауважимо, що сила їх характеризується ступенем відповідного впливу на зміну макроекономічної ефективності функціонування національної економіки в умовах глобалізації.

У запропонованому SWOT-аналізі національної економіки також необхідно відобразити стан відповідного середовища, за допомогою якого визначається роль внутрішнього та зовнішнього оточення для національної економіки за різноманітними ступенями значимості стратегії державного регулювання економіки.

Нами пропонується для оцінювання значимості факторів внутрішнього та зовнішнього

середовища в мінливих умовах для національної, регіональної, галузевої економіки, суб'єкта господарювання кожний фактор діагностувати експертною оцінкою за дванадцятибальною шкалою (таблиця 4).

Інтегральну оцінку, яка є орієнтиром для формування національної стратегії, визначають за формулою:

$$S_{\text{ваг.}} = S_{\text{н.е.}} * S_{\text{р.е.}} * S_{\text{г.е.}} * S_{\text{с.г.}}, \quad (1)$$

де $S_{\text{ваг.}}$ – ступінь загальної вагомості фактору;
 $S_{\text{н.е.}}$ – вагомість для національної економіки;
 $S_{\text{р.е.}}$ – вагомість для регіональної економіки;
 $S_{\text{г.е.}}$ – вагомість для галузевої економіки;
 $S_{\text{с.г.}}$ – вагомість для суб'єкта господарювання.

Дослідження експертних оцінок вагомості факторів внутрішнього та зовнішнього середовища в мінливих умовах має на меті визначення узгодженості дій фахівців-експертів з урахуванням достовірності визначених показників. Застосовуючи систему факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, визначених вище, необхідно виділити із загального числа факторів ті, які особливо впливають на формування стратегії державного регулювання національної економіки із застосуванням методики експертного оцінювання.

Завдання фахівців-експертів із запропонованих факторів відповідного середовища функціонування національної економіки, шляхом присвоєння балів, виділити найбільш важливі фактори, які впливають на неї.

Як зазначалося у дослідженні, кожному фахівцю-експерту запропонована шкала від одного до дванадцяти балів, які він розподіляє між визначеними факторами внутрішнього або зовнішнього середовища системи функціонування національної економіки, які в тому чи іншому ступеню впливають на неї. Запропонуємо: 10–12 балів – застосовуються до найвпливовіших факторів; 7–9 балів – мають середній вплив; 4–6 балів – достатній вплив; 1–3 балів незначний вплив. Запропонована система бальних оцінок дозволяє з усієї сукупності факторів визначити особливо впливові фактори на національну економіку, що допоможе сформувати адекватну стратегію державного регулювання національної економіки.

Таблиця 4

Оцінка значимості факторів внутрішнього та зовнішнього середовища в мінливих умовах (бали)

Фактори відповідного середовища	Напрямок впливу			
	Вагомість для національної економіки	Вагомість для регіональної економіки	Вагомість для галузевої економіки	Вагомість для суб'єкта господарювання
Природничо-кліматичні умови	1...12	1...12	1...12	1...12
Політична нестабільність	1...12	1...12	1...12	1...12
Зовнішньополітична обстановка	1...12	1...12	1...12	1...12
Кон'юнктура зовнішнього середовища	1...12	1...12	1...12	1...12
Демографічні обставини	1...12	1...12	1...12	1...12
Міграційна політика	1...12	1...12	1...12	1...12
Поява нових конкурентів із низькими витратами	1...12	1...12	1...12	1...12
Поглинання національних компаній транснаціональними корпораціями	1...12	1...12	1...12	1...12
Несприятливі зміни курсів іноземних валют	1...12	1...12	1...12	1...12
Збільшення впливу іноземних енергоносіїв або сировинних ресурсів	1...12	1...12	1...12	1...12
Уповільнення темпів економічного зростання	1...12	1...12	1...12	1...12
Інші фактори	1...12	1...12	1...12	1...12

Під час формування системи показників, які підвищують об'єктивність оцінки значимості факторів внутрішнього та зовнішнього середовища в мінливих умовах національної економіки, необхідно враховувати особливо впливові фактори з метою цілісного або сегментного державного регулювання. Необхідною процедурою в системі експертних оцінок є перевірка узгодженості оцінок фахівців-експертів.

Висновок фахівців-експертів вважається узгодженим, якщо показник варіації не перевищує величини 0,25 в розрахунках. Під час діагностування аналітичних оцінок фахівців-експертів, відносної ваги окремих факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, поряд із балами можливо використання рангів, які збільшать якість стратегічного позиціонування національної економіки. Тому аналітичні оцінки, отримані в балах, ранжуються в рекомендованому порядку з метою визначення сегментної оцінки державного регулювання національної економіки.

Таким чином, метод експертного оцінювання забезпечує процес виявлення факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, які можуть вплинути на державне регулювання національної економіки. Подальша кількісна оцінка їхнього впливу дозволить прогнозувати величину результатів діяльності національної економіки під впливом змін факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, з метою обрання обґрунтованих, цілеспрямованих та зважених напрямів державного регулювання, які забезпе-

чать стратегічний потенційний рівень результативної діяльності національної економіки в умовах глобалізації.

Висновки. Отже, узагальнювальну аналітичну характеристику для формування стратегічної концепції розвитку національної економіки дає широко відомий метод стратегічного оцінювання – SWOT-аналіз. Серед усіх інструментів стратегічного дослідження SWOT-аналізу немає рівних із погляду простоти та ефективності в мінливих умовах міжнародного середовища. У міжнародній практиці SWOT-аналіз застосовується щодо підприємств або корпорацій, які розробляють свою адміністративну, функціональну та корпоративну стратегії діяльності. SWOT-аналіз формує оцінку внутрішнього середовища підприємства, сили і слабкості, а також зовнішніх можливостей і загроз в умовах глобалізації.

Буде сучасним і актуальним, зокрема методологічно необхідним застосування інструменту SWOT-аналізу не тільки на рівні підприємств (мікрорівень), але і на рівні національної економіки нашої країни (макрорівень), тому що саме національні економіки в умовах сьогодення як господарюючих суб'єктів міжнародного середовища. Зазначимо, що, крім відповідних суб'єктів господарювання, в міжнародному просторі існує також значна кількість інтеграційних об'єднань, які також є асоціативними суб'єктами міжнародного середовища. У SWOT-аналізі застосовують взаємопротилежні елементи: «сили-слабкості» та «можливості-загрози».

Список використаних джерел:

1. Ломачинська І. Вплив конвергенції фінансового та реального секторів на розвиток національної економіки України / І. Ломачинська, А. Кравцова // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2012. – Т. 17, Вип. 2. – С. 139–146.
2. Кайлюк Є. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / Є. Кайлюк, В. Андреева, В. Гриненко ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 279 с.
3. Кіндрацька Г. Стратегічний менеджмент : навч. посібник / Г. Кіндрацька. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К. : Знання, 2010. – 406 с.
4. Андрушків Б. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навч. посібник / Б. Андрушків, Л. Мельник, Л. Малюта. – Тернопіль : ТНТУ, 2010. – 238 с.
5. Масленніков Є. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є. Масленніков. – Одеса : Прес-кур'єр, 2015. – 316 с.
6. Maslennikov E. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise : [Електронний ресурс] / E. Maslennikov // Економіка : реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 111–115. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.
7. Стратегічне управління : навч. посібник / Л. Довгань, Ю. Каракай, Л. Артеменко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
8. Баранчев В. Стратегический анализ : технология, инструменты, организация [Электронный ресурс] / В. Баранчев. – Режим доступа : <http://www.management.com.ua/strategy/str037.html>.
9. Томпсон А., Стрикленд А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : Учебник для вузов / пер. с англ.; под ред. Л. Зайцева, М. Соколовой. – М. : ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
10. Арин О. (Алиев Р.Ш.) Двадцать первый век : мир без России. [Электронный ресурс] / О. Арин. – М. : Альянс, 2001. – 344 с. – Режим доступа : http://www.olegarin.com/books/ewExternalFiles/Двадцать%20первый%20век_мир%20без%20России.pdf strategy/str037.html.
11. Побережець О. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства : [моногр.] / О. Побережець. – Херсон : Видавництво : Д.С. Гринь, 2016. – 348 с.
12. Веснін В. Стратегічне управління : навчальний посібник / В. Веснін. – М. : Проспект, 2004. – 328 с.
13. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/ 2015 [Електронний ресурс] // Адміністрація Президента України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
14. Побережець О. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства : [моногр.] / О. Побережець. – Херсон : Видавництво : Д.С. Гринь, 2016. – 500 с.
15. Побережець О. Ідентифікація та класифікація нематеріальних активів та проблеми їх визначення : [Електронний ресурс] / О. Побережець, К. Іванова // Економіка : реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 98–104. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/98-104.pdf>.
16. Kovtunenکو Y. Commercialization and technology transfer the processes' contents and correlation in the innovative activity of industrial enterprise [Електронний ресурс] / S. Filypova, Y. Kovtunenکو // Економіка : реалії часу. – 2013. – № 2 (7). – С. 33–38. – Режим доступу : <http://www.economics.opu.ua/n3.html>(дата 13.09.16).
17. Ломачинська І. Бюджетно-податкове регулювання соціальних аспектів економічного розвитку / І. Ломачинська // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2016. – Т. 21, вип. 4 (46). – С. 188–191.
18. Борщ В. Анализ эффективности деятельности управленческого персонала / В. Борщ // Актуальные проблемы экономики и менеджмента: теория, инновации и современная практика [моногр.] ; в 3 т. / под ред. Э. Кузнецова. – Херсон : Д.С. Гринь, 2014. – Т. 3. – 584 с. – С. 490–525.

Григорьев Г. С.

Национальный университет «Киево-Могилянская академия»

МЕТОДОЛОГИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ОЦЕНИВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Резюме

В статье формируется методология стратегического оценивания национальной экономики. Предложена характеристика этапов стратегического оценивания национальной экономики в условиях глобализации. Предложено технологический процесс стратегического государственного регулирования национальной экономики. Предложено матрицу SWOT-анализа национальной экономики и матрицу позиционирования возможностей национальной экономики. Сформирована матрица позиционирования угроз национальной экономики. Предложена оценка значимости факторов внутренней и внешней среды в меняющихся условиях.

Ключевые слова: национальная экономика, стратегическое оценивания, глобализация, внутреннее и внешнее среду.

Hryhoriev H.S.

National University of Kyiv-Mohyla Academy

METHODOLOGY OF STRATEGIC EVALUATION OF THE NATIONAL ECONOMY

Summary

The paper formed a methodology of strategic assessment of the national economy. The proposed strategic evaluation phases characteristic of the national economy under globalization. The technological process of strategic state regulation of the national economy and a matrix of SWOT-analysis of the national economy are proposed. Formed a matrix of positioning of the national economy capabilities and matrix of positioning of threats to the national economy. An assessment of the significance of factors of internal and external environment in a changing environment is proposed.

Key words: national economy, strategic evaluation, globalization, internal and external environment.

УДК 338.47.656.61

Жихарева В. В.

Самойленко В. П.

Одеський національний морський університет

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті досліджено шляхи вдосконалення адміністрування ринку морської галузі України, підвищення конкурентоспроможності портового господарства, приведення стандартів роботи морських портів відповідно до європейських. Визначено заходи щодо створення сприятливих умов для залучення приватних інвестицій на розвиток об'єктів портової інфраструктури. Досліджено умови забезпечення державних гарантій та захисту інвесторів.

Ключові слова: адміністрування, морські порти, інвестиції, структура управління, конкурентоспроможність, концесія, оренда, приватизація, інфраструктура, реорганізація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах України необхідна ефективна державна транспортна політика. Це актуально для морської галузі, оскільки на території нашої країни функціонують підприємства портової діяльності, судноплавні, шипменеджерські компанії та ін. Неможливість забезпечити ефективне використання потенціалу морської галузі гальмувала і гальмує розвиток економіки України. Найвищих темпів економічного зростання досягли саме ті країни, які на першому етапі, навіть не маючи такої вантажної бази, яка є в Україні, сконцентрували зусилля на розвитку морського судноплавства та пов'язаних із ним економічних сфер. У зв'язку з цим важливою проблемою є підвищення ефективності системи адміністрування ринку морської галузі, від якої залежить конкурентоспроможність вітчизняного транспортного комплексу на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективного розвитку морської транспортної індустрії розкрито в роботі М.Т. Примачева

та М.М. Примачевої. Автори вказують на те, що необхідно постійно уточняти та систематизувати проблеми управління розвитком підприємств морського транспорту [1, с. 27]. У роботі О.М. Кібік розглянуто передумови розвитку процесу господарювання підприємств портової діяльності в ринкових умовах. На основі аналізу європейського та українського досвіду функціонування портової системи автор вважає, що держава в межах нормативно-правової бази повинна створювати однакові ефективні умови господарювання для всіх суб'єктів національного портового ринку [2, с. 29].

Економіко-правові засади регулювання морського транспортного ринку, зокрема ринку портових послуг, досліджено в роботі І. Christodoulou-Varotsi (доктор університетів Пантеон, Афіни і Сорбонна, Париж), доктор університету Пантеон К. Стефану, а також колектив авторів Одеського національного морського університету, написаної в межах Tempus Tacis – спільного європейського проекту № 22031-2001 із розробки навчального